

תורת

חובת הלבבות

מדרב הגדול החסיד

רבינו בחיי הדיין הספרדי בריי זצ"ל

תברו בלשון ערבי. והעתיקו ללשון הקדוש תחכם הכולל

רבי יהודה ן' תבון זצ"ל

עם שלשה באורים, במי כל מפורשים, מפי כדון, לוי, וישראל אמורים, שםם יגון לדור דורים.

הבאר השלישי מרפא לנפש	הבאר השני טוב הלבבון נתן	הבאר האחד פת לחם
לשון חכם, מהרה"ג הספורס	מהרה"ג הספורס מותר"ד	מהרה"ג
מהרה"ג רפאל ז"ל בהרה"ז	ישראל הלוי ז"ל בעל אוצר	המפורסם מותר"ד חיים
מה"ז זכריה ז"ל מק"ק יאספלא.	נחמד פי' על הכוזבי ובעל סי' נצח	אברהם הכהן ז"ל מ"ם
דיין בק"ק ספר"א.	ישראל על מסכתות הש"ס.	בק"ק מאהליב.

הנה בעיון רב ובהוספות דברים יקרים להבנת דברי חספר הקדוש, אשרי כל הגוי בו ודרכיו ינצורו.

חלק ראשון

ווארשא

בדפוס ר' יצחק גאלדמאן ז"ל

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

חלוקת הספר שערי ופרקי

הספר הנכבד הזה יחלק חלוקה ראשונה להקדמה ועשרה שערים. וענין ההקדמה לבאר הסבת שהגיעו לחבר הספר הזה בחובות הלבבות כי הוא ד' חתיב מן השכל זמן הכתיב זמן הקבלה ונעלה מרוב העם והדעה צריכה לכך. והתימה מן הראשונים שלא חברו בענין זה מאומה. ויזכרו עשרה ענינים מצד הלבבות. יהוד האל. בחינה. קבלת עבודת האל. בשעת. יהוד המעשים לשמו יתברך. כניעה. תשובה. חשבון עם הנפש. פרישות. אהבת האל יתברך. הן הסוד עניני עשרת שערי הספר על מדר הגורמים:

- פרק ב בצורך המביא אל כל חלק מהחלקה.
- פרק ג בגדר העבודה החלקה ומעלותיה.
- פרק ד בצורת התערה התוריה והחלקה ומעלות אנשים בידיעת ספר התורה והבנת עניניו.
- פרק ה בצורת התערה השכלית ולהורות עליה על דרך השאלה והתשובה.
- פרק ו במיני חיוב העבודה כמו מיני החובות ומחלקותיהם.
- פרק ז בבאור הפחות מה שהיוב בו מי שמטיבים מן החובות אליו בשובה למטיב בה.
- פרק ח במחלוקת הדכמים בהכרה ובצדק הדעת הקיובה אל האמת מן הדעות בזה.
- פרק ט בספור מדר יצירת המין האנושי בעולם הזה בדרך קצרה.
- פרק י בספור דרך השמש בכל מדה סמכותו במקומה.

השער הרביעי

בבטחון על האלהים יתברך, וחלק לפתחה ושבעה פרקים.

כפיתחה נבואר כיון כעמון סכרתי לעוד אלמס וכעס חסולתיו בענין כחורס וכעמין סטולס. ויחמר כי בענין כעמון רחוי להפנות כעמס ענינים וסס עניני שבעת פרקי כסער:

- פרק א מה הוא הכפחון.
- פרק ב בסבות הכפחון על הכרואים.
- פרק ג בבאור ההקדמות אשר בעבורן יתייב הכפחון באלהים וחיוב העסק בסבות.
- פרק ד בבאור הדברים אשר בהם יהיה הכפחון וחיוב שבוה ונגורו בהם.
- פרק ה בהפרש שיש בין עסק הבושח באלהים בסבת הפרש ובין עסק מי שאיננו בושח באלהים בהן.
- פרק ו בבאור אופני חיוב בנגות דעת האוריים באריות הראוות בעולם ומיחלים נפשותם בקבלת עבודת האלהים כשיגיעו לחפצם בו והם בעלי המשכנות.
- פרק ז במספדי הכפחון באלהים וכל מה שצריך לדבר בענין הכפחון ולקצר בחלקיו.

השער החמישי

בבאור אופני חיוב היות כל מעשיו מיוחדים לשמו יתב' ולהזהר מן החונף, וחלק לפתחה וששה פרקים.

כפיתחה נבואר כיון יחוד מעשים לשמו יתמד מטססה סלב מכל סיו ומטסס. ויחמר כי בענין יחוד מעשים לשמו יתמד רחוי להפנות כעס ענינים וסס עניני שבעת פרקי כסער:

פרק א מה הוא יחוד המעשה לאלהים.

פרק

השער הראשון

בבאור אופני יהוד האל בלב שלם, וחלק לפתחה ועשרה פרקים.

כפיתחה נבואר כיון יחוד סלל נכל סלס סכרס וסוסס. וחי רכני יכאר כססס עמס וססל. ויחמר כי בענין יחוד נכל סלס רחוי להפנות כעס ענינים וסס עניני שבעת פרקי כסער:

- פרק א מה גדר יהוד בלב שלם.
- פרק ב על כמה חלקים מתחלק ענין יהוד.
- פרק ג אם נתייב לחקור עליו בדרך העיון אם לא.
- פרק ד איך דרך מחקרו ומה אנהנו צריכים לדעת תהלה קודם שנהקור על יהוד.
- פרק ה לבאר ההקדמות אשר יתברר מהן כי יש לעולם בורא בראו מאין.
- פרק ו הייך נביאם לקיים מציוות הכורא.
- פרק ז לחביא ראיות שהוא אחד.
- פרק ח לבאר עניני האחד העובר והאחד האמת.
- פרק ט שהכורא ית' אחד אמת ואין אחד אמת וולתו.
- פרק י במדות האלהיות המושכלות והבטבות והפנים אשר יתברר מהם לקיימן לו ולהרחיקן מסכניו.

השער השני

בבאור אופני הבחינה בכרואים ורב טוב האלהים עליהם, וחלק לפתחה וששה פרקים.

כפיתחה נבואר כיון ככחינס ככרואים עמיסס לכרסה ככורא. וככאר סלסס מונסס מככרסה מונסה סלל ונודל מעלמן ויחמר כי בענין ככחינס רחוי להפנות כעס ענינים. וסס עניני שבעת פרקי כסער:

- פרק א מתות הבחינה ואמתתה.
- פרק ב אם אנהנו חייבים לבחון בכרואים אם לא.
- פרק ג איך אופני הבחינה בכרואים.
- פרק ד כמה מיני סימני חכמה בכרואים אשר נוכל לבחון מהם.
- פרק ה איזה מהם קרוב אלינו ואנהנו חייבים לבחון בו יותר משאריתם.
- פרק ו במספדי הבחינה והדברים התלויים בה.

השער השלישי

בבאור אופני חיוב קבלת עבודת האלהים ית', וחלק לפתחה ועשרה פרקים.

כפיתחה נבואר כיון סככל מתייב כקבלה ענודס האלמס חס סקל וחומר מתייב ככוראס כין כני חס מן סכקבל אל סמטיס ויחמר כי בענין קבלה ענודס סלל רחוי להפנות כעס ענינים וסס עניני שבעת פרקי כסער:

פרק א התערה על העבודה וחלקיה.

חלוקת הספר שערינו ופרקיו

השער השמיני
בבאור אופני חיוב חשבון האדם עם נפשו לאל
 ויחלק לפתויה וששה פרקים .
 הפתיחה נכלול כיוון חשבון עם הנפש מיאיל אל הכאובה
 ויאמר כי נענין חשבון נפש רלוי להכחון נכנס ענינים
 ונס עניני שש פרקי השער :
 פרק א מה הוא החשבון עם הנפש .
 פרק ב אם החשבון כל בני אדם שוה אם לא .
 פרק ג על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו .
 פרק ד מה תועלת החשבון הזה .
 פרק ה אם האדם חייב לחשב עם נפשו תמיד אם לא .
 פרק ו מה חייב האדם לסמוך לחשבון המעשים :

השער התשיעי
בבאור אופני חיוב הפרישות ומה שראוי לנו
 ממנה , ויחלק לפתויה ושבעה פרקים .
 הפתיחה נכלול כיוון הפרישות מעניני חשבון עם הנפש ומס
 רב עונס ויאמר כי נענין הפרישות רלוי להכחון נכנס
 ענינים ונס עניני שבעה פרקי השער .
 פרק א מה היא הפרישות הכוללת וצורך אנשי
 העולם אליה .
 פרק ב בגדר הפרישות המיוחדת וצורך אנשי התורה
 אליה .
 פרק ג לכמה כתות נחלקים הפרושים בפרישות .
 פרק ד בבאור תנאי הפרישות .
 פרק ה כמה שיאות לתורתנו מן הפרישות .
 פרק ו כמה שבא בספר התורה וספרי הגבאים
 מדברי הפרישות .
 פרק ז בהפדש שיש בין קדמונינו ואבותינו ובינינו
 בפרישות .

השער העשירי
בבאור אופני חיוב אהבת האלהים ומעלותיה ,
 ויחלק לפתויה ושבעה פרקים .
 הפתיחה נכלול כיוון אהבת האל יס' חכמת מדרגה אנשי
 העולם . ויאמר כי נענין אהבת רלוי להכחון נכנס
 ענינים ונס עניני שבעה פרקי השער :
 פרק א מה הוא ענין האהבה באלהים .
 פרק ב על כמה פנים תהיה האהבה באלהים .
 פרק ג איך הדרך אליה .
 פרק ד אם היא ביכולת האדם אם לא .
 פרק ה באופני מספדיה .
 פרק ו אותותיה אשר בהם תתברר מהמאמץ .
 פרק ז במתני אהבי האלהים :

פרק ב כמה יהיה .
 פרק ג באיזה מעשה חייבים בו .
 פרק ד כמה מיני מספדיה .
 פרק ה איך אופני הרהקתם מן הנפש עד שיתכן לבני
 אדם ליהד כל מעשה שיעשו לשם האל .
 פרק ו שיהיה נודר במחשבה ונשמר ממנה ומישל בה .

השער הישי
בבאור אופני חיוב כניעתנו לאלהים ית' והישפלות
 מפניו , ויחלק לפתויה ועשרה פרקים .
 הפתיחה נכלול תועלת הכניעה נימוד כמעשים לאלהים והכדלה
 לו עונסם ולהרחיק הנלוז . ויאמר כי נענין כניעה רלוי
 להכחון נכנס ענינים ונס עניני עשרה פרקי השער :
 פרק א מה היא הכניעה .
 פרק ב לכמה חלקים תחלק .
 פרק ג כמה תהיה הכניעה .
 פרק ד באיזה ענין צריך להתנהג בה .
 פרק ה איך אופני קנותה .
 פרק ו בתוכן המנהג שצריך הנכנע לנהוג בו .
 פרק ז מתי תתכן הכניעה מן הנכנע ומתי לא תתכן .
 פרק ח אם הכניעה כמכה למרות הטובות או המדות
 השבות כמכות לה .
 פרק ט אם יתכן להתקבץ בלב האדם הנאה והכניעה
 אם לא .
 פרק י באור תועלת הכניעה בעניני העולם הזה והבא :

השער השביעי
בבאור אופני חיוב התשובה וגבוליה והדברים
 התלויים בה , ויחלק לפתויה ועשרה פרקים .
 הפתיחה נכלול גודל צורך הכאובה . ויאמר כי נענין הכאובה
 רלוי להכחון נכנס ענינים ונס עניני עשרה פרקי השער .
 פרק א מה היא התשובה .
 פרק ב לכמה חלקים תחלק .
 פרק ג כמה תהיה התשובה מהאדם .
 פרק ד בבאור גדריה .
 פרק ה בתנאי כל אחד מהם .
 פרק ו אופני ההערה לאדם על התשובה .
 פרק ז בבאור מספדי התשובה .
 פרק ח השתות השב עם הצדיק הנצל מן החטא
 אם לא .
 פרק ט אם יתכן לחוטא לשוב מכל חטא אם לא .
 פרק י מה אופני התחבולה למי שהתשובה מהמאוי
 קשה עליו .

תם שערי הספר הגבבר הזה ודם עשרה כי אין דבר שבקדושה בפרות מעשרה .
 ופרקדם ע"מ סימן לרם עדיה ואין עדה פתויה מעשרה :

הקדמת המפרש

ישמחו **הנפשות** **ויגילו** **הלבבות** **בם** **הקדוש** **ספר** **חובת** **הלבבות** . יקרה **היה** **פנימים** **בית** **והן** **נחלת** **אבות** .
חכמה **לפניה** **ויראת** **ה'** **נחזתם** . אשר **אזן** **והקר** **הד'** **מדרי** **קדמיו** **מישי** **הלבבות** **ה"** **ההכיד** **מרט**
ורצנו **בתי** **הדין** **הספרדי** **מוחתו** **כבוד** **בגני** **ערבות** . אמרותיו **טהורות** **עינים** **מחירות** **ולבבות** **ערבות** . כאשר
הפליגו **הקדמונים** **מחבור** **הקדוש** **והנורא** **היה** **שכל** **ההוגה** **בו** **מחזה** **שדי** **יחזה** **ויאמר** **הנה** **אלהינו** **זה** .
ומנואר **בספר** **מ"מ** **נפרשה** **בהר** **ובמקומות** **זולתם** **שאמר** **המניד** **להרב** **ב"** **שלמוד** **בכל** **יום** **קריאה** **אחת**
המסר **חובת** **הלבבות** **להכניע** **הישר"** **ולהשפילו** **מתוקפו** **כי** **היור** **מכונים** **המחשבות** **והרהורים** **בלבך** **לחדבך** **להומצך**
להשמיך **ואחיה** **עמוד** **בנבון** **ובכל** **אותם** **מלבך** **כו'** **ע"ש** **בזורך** . והחשיב **בעל** **ר"ח** **לא** **יהי** **ידו** **ממנו** **בכל**
הספר **וכן** **בספר** **הישר** **לר"ח** **ובשלה'** **וחולתם** **זכרונם** **לתי** **העו"ב** . וז"ל **זאת** **הרב** **ר' יונה** **סימן** **ל"ג** **וזר"ך**
האדם **להחזיק** **מאד** **בספר** **חובת** **הלבבות** **אשר** **משם** **יקח** **פנימיות** **המדות** **המוצתים** **לעבודת** **השם** **ב"ה** **וב"ש**
אריך **להעמיק** **בו** **וימר** **ממה** **שעימק** **האדם** **בלימוד** **נעים** **ואהלות** **ועינות** **העמוקות** **לגודל** **פנימונים** **ודקוהם**
ודי **בדברים** **האלה** **בענין** **זה** , **עכ"ל** :

האמנם **נדור** **יתום** **הזה** **בעו"ה** **כל** **ספרי** **המוסר** **בקרן** **מונות** . ובפרט **מספר** **הקדוש** **הזה** **ידיהן** **מסוכות** .
כי **יהיה** **לם** **כדברי** **הספר** **ההתום** . והוא **מסיבת** **קובי** **ההעתיקה** **שאחזר** **לשון** **ערבי** **כדי** **שהיה** **יד**
הכל **ממשמשין** **בו** **והעמק** **אל** **לשון** **הקדוש** **בז' נחה** **וקולרה** . וכמעט **דלת** **המבנה** **בגורו** . ורבים **וכן** **שלמים** **המדרים**
לדבר **ה'** **נכספה** **וגם** **לכהה** **נפשם** . ליהנות **מיו** **אורו** **הבהירה** **בהספקלריה** **המאירה** . ואם **אמנם** **נמלא** **עליו**
פירושים **שונים** . כבר **נודע** **בשערים** **שלימים** **ויולאים** **ידי** **הובת** **ביאור** **מכמה** **פנים** . ואף **בה** **קלרו** **במקום** **שאלמו**
להאריך . וככה **בס"ח** **סי' התקפ"ד** **וז"ל** **שבזמן** **הזה** **שאין** **חכמה** **יתירה** **זריך** **לרב** **לפרש** **הכל** **וגם** **אם** **יכתוב** **פירוש**
יפוש **הכל** **שלא** **יהיה** **יגע** **לחשוב** **ויבטל** **ד"ח** **ע"ש** . והי' **בגני** **הכניות** **אח** **לכני** **מעורי** **על** **דברי** **הספר**
הקדוש **הזה** **בדבקים** **ובהשוקים** **ותפלה** **יתירה** . **כי** **הכניות** **כי** **לו** **משפט** **הכבדו** . מכל **ספרי** **מוסר** **ויראה** .
אי **נעית** **אומל** **קרא** . ואבע"א **סבדא** . ואחנה **אח** **לני** **אל** **דברי** **הספר** **הזה** **וארא** **כי** **יש** **בו** **כמה** **דברים**
מחומים **שאין** **פירוש** **וינעתי** **בניעה** **דבה** **ומלאהי** **כמה** **פירושים** **בכונים** **והגהות** **לדקות** . **כיד** **ה'** **העובד** **עלי** **מפ**
ספרים **ובספרים** . ושבתיים **מבוררים** . ורבים **וכן** **שלמים** **אנשי** **המסר** **מזיני** **מדע** **כאשר** **ראו** **דבריהם** **כי** **נעמו**
העינות **והרהיטו** **ורצונו** **אח** **לשון** **המשיך** **ומלאכה** **שמים** **שאין** **לה** **דורשין** **יקרה** **היה** **וחביבו** **בשני**
אלהים **ואדם** **לאור** **נצור** **המים** . וכל **אמנם** **יעזתי** **קולך** **כתי** **וידעימי** **ומיטע** **השנה** . אך **ממתי** **יודעתי** **מה**
שמלאתי **רלתי** **בס"ח** **סימן** **תקנ"ג** **וז"ל** **כי** **אח** **כל** **מעשה** **האלהים** **יביא** **במשפט** **על** **כל** **נעלם** **וגו'** **כל** **מי** **שגלה** **לו**
הקב"ה **דבר** **ויהיה** **כוחנה** **ויכול** **לכתוב** **הרי** **גזול** **מי** **שגילה** **לו** **כי** **לא** **גילה** **לו** **אלא** **לכתוב** **דכתיב** **כוד** **ה'**
לדאיו **ובריתו** **להודיעם** **וכתיב** **יעשו** **מעיותוך** **חולה** **וחיה** **שכתוב** **יביא** **במשפט** **על** **כל** **נעלם** **שגורם** **שנעטם** **אם**
טוב **שגלה** **לו** **ואם** **רע** **שאינה** **כוחנה** **עכ"ל** **ובכ"י** **החסיד** **המחבר** **בסוף** **פ"ט** **משער** **האשונה** **ע"ש** . מפורק **לזה**
מעלת **המוסר** **אח** **הרבים** **שהפליגו** **בו** **וז"ל** **במשנה** **ובגמרא** . והמחבר **בס"י** **משער** **האשונה** **האריך** **מאד** **במעלת**
ושם **העתיקי** **ג"כ** **דברי** **האומר** **מפרשת** **תומיה** **ע"ש** . על **כל** **הדברים** **והאמת** **האלו** **אמרתיה** **הנה** **באחי** **במגלת**
ספר **כחוב** **עלי** **ולעשות** **לענק** **אלהי** **הפאתי** **ואלו** **בשחתי** . ובזכות **ההסיד** **בשחתי** **נשעתי** . ומלמי **נערת** . ומתי
שנחתי . וטינים **ושלימים** **במועלות** **ודעת** **כחבתי** . ואלה **הדברים** **שעשיתים** **ולא** **עזבתים** . ואלו **המעלות** **הנמשכים**
מינעתי **וממלאכתי** . בפירושי **זה** **אשר** **טפחתי** **ורכתי** : ראשונה **רלתי** **כי** **טוב** **להרחיב** **קאת** **הפי'** **והביאר**
למען **ירדן** **כל** **קורא** **בו** **יצון** **וישכיל** **נצור** **דברי** **המחבר** **אח** **כל** **ויוכחת** **בשונה** **ומת** . כמ"ש **בס"ח** **כח"ל**
למען **ידעו** **ויבינו** **גדולים** **וקטנים** **להבין** **ולהשכיל** **דבריהם** **המחבר** . ולא **הלכתי** **בגדולות** **ובנפלאות** **בפירושי** **ובביאור**
רק **בין** **פשות** **ויבר** **ובל'** **מה** **בזכרה** **ולישא** **קלילא** **כאשר** **עני** **כל** **יהיה** **העובד** **הישיר** : והשנית **אמרתיה** **אלקנים**
נח **גם** **בין** **האמרים** **הקרי** **לב** **המפירים** **קדמונים** **שאין** **יד** **הכל** **ממשמשין** **בהם** **ממעט** **שנשחכחו** **והבחי** **דבריהם**
דברי **אלהים** **חיים** **כל** **אחד** **על** **דגלו** **ומקומו** **דבר** **נדור** **על** **אפניו** **הים** **ס'** **האמונת** **לרטיע** **סעדיה** **ואחן** **ז"ל** .
ומספר **החזרי** **העתיקי** **משם** **רוב** **דבריהם** **הנאמרים** **ומספר** **מורה** **האמרים** **ומנ"ה** **ושע"ק** **ושלה"ה** **ואחן** **ז"ל**
וקל"ח . וחולתם **הרבה** **תראנו** **בשעת** **אלהים** **איש** **על** **מקומו** **ויחוד** **יהיו** **חמים** **על** **שפתך** **כדבש** **לסך** . וכענקים
לגברותוך : והשלישית **גם** **לואת** **פתחתי** **עני** **ערוב** **הפסוקים** **שביאו** **המחבר** **בספר** **הזה** **אישם** **מתולתים**
וקלך **הינם** **מגול** **בקיאותו** **וסמך** **על** **האמין** **לגומרם** **וידוע** **שעל** **הרוב** **עיקר** **דבריו** **נלקחים** **מסוף** **המקרא**
לפנימים **מכל** **הענין** **לכך** **רלתי** **כי** **טוב** **לעתיק** **כל** **הפסוקים** **שנעלמו** **עד** **גמרא** . ויחזן **בו** **כל** **קורא** . ואף
גם **פירושי** **כל** **הפסוקים** **הקשים** **ע"ש** **נדולי** **המפירים** **רש"י** **וד"ק** **לימד** **ולהודיע** **כוונת** **המחבר** **על** **כיון** . לשם
שכל **המקרא** : והרביעית **יאלתי** **להשכיל** **בינה** **להבין** **ולהורות** . כל **המלות** **הזרות** . שביאו **המחבר** **מספר**
הגיון **כמו** **העשרה** **כונים** **והומר** **וצורה** **וחולתם** . דרשתי **והקריתי** **וחוהם** **היטב** **במקומות** **מוצותיהם** **ופרשתי**
אותם **בדרך** **קלרה** . בשפה **בדורה** . אחת **מהנה** **לא** **נעדרה** . שלא **היה** **לדרכ** **נסתרה** . וגם **קטלת** **כל** **הקמטנים**
ראשונים **שנבנו** **בראשונים** **מתי** **סופרים** **וספרים** . ומפירושים **הנפתיקי** **העתיקי** **דברים** **השירים** . וגם **העתיקי**
כל **ההגהות** **ופירושים** **שמלאתי** **ביד** **המעולה** **המפורסם** **מו"ה** **נפתלי** **בברב** **מו"ה** **לוי** **זלה"ה** **מפראד** **מה** **שעתיק**
גליון **ספר** **ה"ה** **הבאחים** **כל** **אחד** **על** **מקומו** **משמו** **וקראתי** **לפירושי** **זה** **כרפא** **לבפש** **כי** **ממנו** **נקח** **מראש**
נפשנו . ואלהים **לנשמנו** . מי **האיש** **ההפך** **חיים** **ונחיים** . יקח **מפריו** **ויהיה** **לו** **למשיב** **נשם** **וכס** **חיים** . ולכל

הקדמת המפרש מרפא לנפש

בשרו מרפא לשון עץ חיים. ולחור באור החיים. ואף גם שמי בקרטו. אולי אבנה גם ארכי ממנו ולחנה לסיח
 ממזדיקי רבים לשולם ועד. והגני מסיל תחמתי לפני כל גמיר וסביר לכל יעל על לבם המהור להשוז ולדבר
 שיחמתי להשכיל בינה לאחים חכמים ונבונים המלאים בכל חכמה ומדע ככלכל ודרדע. רק לאחים כעגרי ובגלי.
 ולסחוטים ממני יאמרו לי לי. ומי מעבד ביד הרובה לרשע פירוש זולת פירושנו כי יד שכלו מגעת. סרי הכסר
 עגמו לפני בלי חוספת ומגרעת. וישוסטו רבים ומרבה הדעת. ולאפטר שיחיו דברינו נכוחים למבינים ויפריס
 למזלחי דעת. וה' ינחז במעגלי נדק למטן שמו שלח יסיה בדברי קטוח ומגרעת. ועוד איי מחזרה ומתגלל על
 כל שגיאות מי יצין ומנסחרות יקני. ולקף זכות ידיני. וכבר הסגלל החסיד המחבר בהקדמתו ולאמר כי כן
 הכשרי קלר מהיציג וסנדע האטמתי חסר מהגלים פ"ש באורך. וא"כ אלן מה נענה במריה. ובכן תשאל עיני אל
 ה' ולאו אקבל לאיחא הספר הקדום הזה לאורה. להגדיל תורה ולהאדירה. ויצו לראות בגיאת הגואל במהרה.
 ובכחן צית הנחיתה. במהרה צימט אלמן :

כ"ד המפרש מהחבק ומחזקב בעשר רגלי שלמים ידחי ה' ומושיני שמו. הק' רפאל ברהב המנוח החסיד
 טו"ח וכריה מעגריל ז"ל. שהיה דיין בק"ק פסד"א. מק"ק יאמשלח ולפ"ע מהגורר בק"ק שדה לבן זצ"ל :

לעילוי נשמת

הרב חיים שכנא ב"ר שלמה זלמן זצ"ל

סיניאק

ומרת שויבא רייזל בת ר' צבי דוב ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

שיר להמפרש בעל פת לחם

השיר הזה בא מס' תנועות ולא נשא לשוי"א נפשו אם ינח או ינע.

אם על פת לחם יפשע נבר כי רוח קנאה עליו עבר
 פן יאמר סה לך חובר חבר באורך לא לורות לא להבר
 בין דבר, בלעדיך לי לב בר אומר: רעי סה לך התעבר
 פרום שים עין, אחר דבר סעד לכך פת לחם, סבר
 תמצא בין חידות גם נשוק בר חכם יודע פשר דבר
 אך אם רק רגל ארשי, מעבר לך תתן, ללחום תשים אבר
 סמלחסתך לבי לא נשבר אבטח חסד אל עלי נבר
 חמר ברע ברשע לך חבר או תנום נום שנאב שמאבר
 תשים לכך מקום שם קבר סד בדרך יהי כמוץ עובר
 או אז רוח קנאתך עבר תורה פשעך שיני שיח דבר
 פיך יענה כך מלב נבר אם אל פת לחם יפשע נבר

ועוד אני מדבר נגר מי שיתחכם וידבר תועה על הבאור

ביתר וב' תנועות

קורא בכאורי ואין לו לב, דומה לאיש המון תופש לולב
 יהונ וינוע באין סבין, כן בא חקור דעת הדל סבין

פתיחה להמתרגם

אמר המתרגם יהי שם אלהינו מבורך מעתה ועד עולם אשר התמלא יש מאין בחכמתו. ויצא הבל בגבורתו. ובחר באדם להיות תרומת נבראו. וסגולת נמצאו. ויאצל עליו מרוח תבונתו. והאיר עיניו בנר נשמתו. כדכתיב אכן רוח היא באנשו ונשמת שדי תבינם. וכתיב נר אלהים נשמת אדם. והבדילו בחכמה וברעת מכל יצירותיו. המשילו בכל בריאותיו כדכתיב מלפני מבהמות ארץ ומעוף השמים תחכמו. וכתיב תמשילו במעשי יידיך כל שאתה תחת רגליו. וכל תכס לב יודע כי האדם מתחלת יצירתו וראשית יסדתו נוצר על החכמה והוטבע עולה כדכתיב ויציר יי אלהים את האדם עפר מן הארמה ויפח באפו נשמת חיים והי האדם לנפש חיה. אך ששחורות תולדתו שונים זה מזה וגוברים זע"ז. הם מתגרים בו תמיד להטות אותו סדרך החכמה והאמת על דרך התאוה והשקר וכפי גבורתם על שכלו תקצר ידו להחזיק בחכמה והיה כאשר ירים השכל ידו וגבורה החכמה וכאשר יניח ידו וגבורה התאוה. ובענין הזה נבדלים בני אדם איש טרעהו בחכמה ובסכלות ובכל דור ודור איתנו רואים סגולת בני האדם אשר הלכו לאור החכמה וסרו ממחשכי התאוה המה היו הקרובים האלהים הקרובים אל יוצרם והנקראים אנשי אלהים ומהבניו. כדכתיב ויתהלך תוך את האלהים. וכתיב את האלהים התהלך נח. ובמעלות החכמה נבדל אברהם אבינו מאנשי דורו ונקרא אהבו של בוראו כדכתיב זרע אברהם אהבי. ובה גיע אל המעלה הגדולה אשר היא הכרת הבורא והודו ועבודתו אשר בעבורה נברא האדם כדכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ובה נבדל יצחק בנו משאר בניו ויעקב אבינו מאחיו ותהי מרשה לזרעו אחריו כדכתיב תורה צוה לנו משה מרשה קהלת יעקב. ובעבורה נקרא עם ה' ובחירויו ובניו ובכוריו וחשוקיו - ואהביו וירעיו ומקראיו וסגולתו וחלקו וחבל נחלתו כדכתיב באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. וכתיב זרע ישראל עבד בני יעקב בחיריו וכתיב בניס אהם לה' אלהיכם וכתיב בני בכורי ישראל וכתיב לא טרבתם ככל העמים חשק ה' בכם. וכתיב אהבתי אתכם אמר ה' וכתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות הארמה וכתיב שמע אלי יעקב וישראל מקראי וכתיב כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ובעבורה נקבעה השכינה בתוכנו. והיתה הנבואה בקרבנו. ורוח הקודש שורה עלינו. ואחר שגרמו עונותינו בנשותנו סדרך התורה והחכמה ונפתלקה השכינה ונפקסה הנבואה ורוח הקודש מבינינו לא כלו רחמי אלהינו והחזיר לנו שיריך והשאיר בכרמו עוללות ב' ג' נגזרים בכל דור ודור והאיר עיני הנשואים הנמצאים באור החכמה לתת ליעקב כח ולאין אונים עצמה. וחקרו על צופני החכמות. והוציאו לבק תעלומות. ובארו מעיני התורה במשנה ובתלמוד ויסרו יסודות והעמידו עמדיים לחזק באור תורת אלהינו אשר בית ישראל נכון עליהם. וגם בדרך ארץ ובשערי המוסר ובתקן המדות חברו אמרים אשר לא יערכם זהב וזכוכית מהם משוברים במסכת מיוחדת להם במסכת אבות והלכות דרך ארץ ומהם מספרים בסודי המשנה והתלמוד בכמה מקומות ואחריהם היו רוב הגאונים בגלות ומהם שימעהל ובבבל ובארץ ישראל ובפרס ומדברים בל' ערבית וכל קהלות ישראל אשר הלכו במקומות מהם מרבדים בל' והיא פירשו רוב מה שפירשו מספרי המקרא וסדרי המשנה והתלמוד בל' ערבית וגם ברוב חבריהם אשר חברו ותשובת השאלות הנשאלות מהם עשו כן מפני שכל העם היו מבינים בל' והיא ועוד כי היא ל' רחבה וממלאה בכל ענין וכפי כל הצורך לכל מרבד ומחבר המליצה בה מיושרת ומבוארת ומנעת להלכות כל ענין יותר ממה שיתכן בל' העברית מפני של' העברית אין ממנו נמצא בידנו כ"א מה שמצאנו בספרי המקרא ואינו מספיק לכל צורך המדבר וגם כונתם היתה להועיל בתבוריהם לעמי הארץ שאינם בקיאים בלה"ק ע"כ היו רוב תבוריהם בל' ערב בכל הענינים אשר חברו בין בחכמת התורה בין בחכמת אחרות. וגם בארצות ארם היתה פלטה לשאר עמנו היו בהם חכמים גדולים בחכמת התורה והתלמוד מימים קדמונים אך לא היו מתעסקים בחכמות אחרות מפני שהיתה תורתם אומנותם ופני שלא היו ספרי חכמות אחרות נמצאים אצלם עד שנקבעה בתוכם המנוחה הפהורה. וכן מצוה התורה. הרב הגדול החסיד הקדוש ברנא משולם נ"ו בן החכם הישיש רבי יעקב ז"ל אשר שמן תבונתו וך כתיב להעלות נר החכמה תמיד ותדבק נפשו בתורת אלהיו וביראתו ושם החכמה כונו ומנתו ויכסוף לספרי החכמות אשר חברו הגאונים וכפי יכולתו קבץ ורביץ והעתיק בין מרכמת התורה וחכמת הל' וחכמת האמונה וספרי המליצות החבדיות ומשלי החכמים ותמצא כן ידו לכל המדותיהם ובגבורת שכלו ועוצם כחו הביק דבר מתוך דבר והוציא ענין מענין והוא גם הוא הוליד ילדים במשלי החכמות ועניני המדות ופתח שערים בדרכי היראה והמוסר הגיה בהם חשכנו ויישר מעקשות דרכנו ועוד יד גבורתו גפיה לקבץ ולרביץ. וכשמעו עתה כי לא' מרכמי ספרד הוא רבינו בחיי הדיין בל' חסד ז"ל חברו בתורת ח"ה יסדתו על ענין היתוד כלתה נפשו לראותו. ובהגיע לידו צונו לתרגם לו ענינו בל'

פתיחה להמתרגם

בל' עברית וכאשר שמע את דבריו ואת שמו לא רפתה רוחו עד אשר צוה להעתיקו וארתי עיקר לתרגם לו כמנו השער הראשון שהוא שער היחוד. ואע"פ שיקרה בעיני מצותו ראיתי שקרבני בני עירי לא היה רצוני להכנס בו ובכל עת הייתי נשקצת ממנו. וכמה פעמים פייסו אותי קצת העורבים ואהבינו ממכבי המקומות האלה להעתיק להם קצת מתבורי הנאונים אשר בל' ערב אל לשון הקודש ולא נתפייסתי להם ספני כמה פנים שצריך האדם להוחר בהם בענין הזה. ואני מספר מקצתם ואומר כי כל אשר ראיתי מן הספרים אשר העתיקו מן ה' הערב אל לשון העברית לא נמלט מהם אחד שלא השחיתו הדור המעתיקים ושנו את עניניו והפסידו את מעמיו. וההפסד הזה הוא מג' פנים. הא' ספני שיש מהם שאינם בקיאים וצריכים בלשון ערבית אשר יעתיקו ממנו. הב' שאם היו בקיאים וצריכים בל' ערבית שמא לא היו בקיאים בל' העברית ואשר הם מעתיקים אליה. והג' שאם היו בקיאים בשתי הלשונות שמא לא יבינו דברי המחבר כאשר היה עם לבבו הם מעתיקים כפי הבנתם ודעתם על דרך אחרת שלא בדעת המחבר. ואפשר שיעתיק מי שנחבקצו כל המדות האלה בו. וידוע לכל מבין כי כל א' מאלה הפנים משנה הענינים והופך אותם לענינים אחרים. אך הבה השלישית מתחלקת לשני חלקים החלק הא' מי שאינו מאנשי החכמה הוא ואינו מבין עניניה ודרכיה רק משלם כמנהגו להעתיק אל' כפי הבנתו והנראה אליו. והחלק השני מי שהוא מאנשי החכמה היא ומבין עניניה ודרכיה. ומפני שהספר הוא לא קבל אותו ממחברו ולא ממי שקבלו ממנו אפשר שיבין ענינים רבים מדבריו על דרך אחרת וכאשר רעתו נוטה ויעתיק דבריו המחבר על הדרך הזה ושכח ויטא בעבור זה יבא להקשות מדבריו על דבריו וימצא מקצתם מותרים את מקצתם והוא יקרה מפני המדרת הקריאה שלא כמדרה הוא מענין הסמוך והנפרד הקרוב והרחוק והפרט שבא עם הכל למנותו או למנות עם הכלל והדומה לזה. וכבר ראיתי קצת גדולי החכמים נכשלו בדבר הזה ועוד כי לא נוכל להוציא כל מחשבות לבנו במליצה שמנעת לחלול הענין על דרך קצרה ובל' נאה בל' העברית כאשר נוכל בל' ערבית כי ל' הערבית רחבה וצחה מאד ומוזמנת ליוערה בכל ענין כחפצם וכלבבם ול' העברית כאשר אמרנו אין בידנו מננה כדי הצורך לכל דברינו. וע"כ צריך שיהיה כל מעתיק מלשון אל' אחרת בקי ומלומד בשתי הלשונות בכל ענין דקדוקים. ועניני מיני שרשיהם והשתנות עניניהם לפי מקומותיהם. והוכן שמוט תיבות מעמיהם ורגיל לדבר בהם על אופניהם. ולהניחם בכל מקום על מבוניהם. איש למשפחתו לבית אבותיו. כי כמה מלות יש בל' הערב שכל אחת מהן מתחלקת לכמה ענינים יורה עליהם מקומם או חלוף תיבות שמושם או השתנות בנינם כמו מלת פקד אצלנו שמתחלקת לענינים רבים והרבה נמצא כמה במקרא אינו מאריך בוכם. ועם כל זה צריך לדעת ולהבין ענין הספר אשר יעתיק דעת ברורה והבנה נכונה כדי שלא ישנה מדעת בעליו ויפסיד חכמת הספר שהוא ונמצא אשם את בעליו ואת כל המעיינים בו ספני שהוא מכשיל אותם בדברי פעות. כי זה המעתיק נעשה עתה בספר הזה כאב וכרב ואם היה יכול המעתיק שתמצא ידו להעתיק מלה במלה מבלי תוספת ומגרעת היה ניצול מהמכשול הזה והאשמה הזאת. אע"פ שההעתיקה על הדרך הזה תהיה קשה להבין אלא לחכמים הגדולים המבינים דרכי לה"ק והלשון אל' ערב ומקובל כל כך ושמא עם קושי הלשון יקשה הענין להבין. ומכל אלה הפנים אנתנו רואים כי המעתיק צריך שיהיה בכל הדברים האלה. ואם ידע בעצמו כי הוא ממואל מכל הענינים אשר במלאות יהיה ראוי להעתיק יעתיק. ואם לא יתדל. כי לא יוכל המעתיק לתקן את לשון העתקתו עד שיקדים ויאחר וינסף ויגרע ופעמים שהוא צריך לתרגם ענין המלה בענין שהוא דומה לו וקרוב אליו בלשון שהוא מעתיק אליה או להחליף הממשל והמליצה אשר אינם נדגים בלשון והיא בממשל ומליצה שדומים להם ונדרגים בה. וכללו של דבר שיהיה מבין דרכי הלשון אשר יעתיק ממנה ואשר יעתיק אליה ועניני החבור אשר יעתיק על אופניהם כדי שיהיו מיושבים בלבו ונכונים ברעתו ואח"כ יש לו להעתיק אותם על איזה דרך שירצה ובמלות אשר יבחר ובלבד שיהיו דבריו קרובים להבין ולא ישנה מדעת הבעלים. וכן מצאנו המעתיקים הקדמונים אשר העתיקו ספר התורה המקרא ר"ל בעליו התרגום אשר נדגו להחליף הממשל והמליצה כמו שת"א יוצאים ביד רמה בריש גלי כי כן היה מנהג הל' להביא על מי שאינו בורה. והנה אנתנו רואים כי כמה מפרשים ומעתיקים פשוטו והעתיקו ספרי המקרא וסדרי המשנה והתלמוד בלשונות אחרות וכמה דעות נשתנו בהם אחת מחברתם זה ואמר כמה זה אומר כמה. ומפני שהספרים הם על מתכונתם בדינו וכפני עצמם מבלי תוספת ומגרעת והפרושים בפני עצמם וההעתיקות גם כן בפני עצמן הועיל הענין ולא הוסיף כלום וישוטטו רבים ותרבה הדעת וכן מי שיחבר חבור מעצמו אם ימעה בענין או יכשל בדבר או קצר בו נאמר כי הוא אשר השיגה ודו ודעתו ועד פה הגיעה חכמתו. אך האשם הגדול מי שמעתיק ספר או חבור שיגיע בו מחברו ונשמר ונותר בעניניו ותקן שעריו ותקן מחלקותיו

פתיחה להמתנגם

מחלקותיו ואזן חקר דבריו ויבא הוא לחבל ולשנות ויאמר כי זה הוא ומעינים בו יתלו כל המעות במחבר. ויש לנו ללמד מבעל החבור הזה הרב רבינו בחיי ב"ר יוסף ז"ל כי אף על פי שחבר מעצמו בעיני שותלח בודד ולא היה מחבר אחרים רצה לחזור ולהמנע מחבר מפני שיהיה בעיניו כמקצור בהבנת צחות ל' הערבי אף על פי שראה מתבורו כי חכם היה בלשון וכל שכן שהיה לאיש כמוני להזהר מן ההעתקה מכל אלה הענינים אשר זכרתי ועוד כי מנהג רוב בני אדם בזמן הזה להתעולל ולהתגולל על מי שמדווש דבר מבני דורם בין בהעתקה בין בחבור בין בייסוס בין בשאר הענינים הדומים לאלה והמשכיל יודר מהכנס במשעול הזה ויותר בזהוהו וימלט נפשו מלשונות בני אדם ומעלילותם. והגדתי כל זה להודיע לכל בני העולם בהערות השער הזה כי לא מלבי ולא ברצוני נכנסתי בענין זה וכי לא נסתר מנגד עיני כל אשר זכרתי אבל מפני שאני חייב לבטל רצוני מפני רצון המצוה אותי ולמהול כבודי מפני כבודו שמעתי למצותו ואצתי לעשות כחפצו ותאותו ואשים נפשי בכפי ולא שמת יד לפי והצבתי עצמי כמטרה לחצי המורים וגוי נתתי למכס ונודרתי כפי יכלתי מהמות דברי המחבר מדרכיהם וכל אשר מצאה ידי להעתיק מלה במלה אף על פי שלא היה הלשון נאה כחפצי עשיתי כן ואשר לא יכולתי להעתיק על הדרך הזה הורתי משתכל ומתבונן עד שאבינתי ואח"כ העתקתי כפי יכלתי ומה שהיה מכתפק לי הייתי מעיין עליו בספרי החכמה הזיא אשר הביא העינין ההוא ממנה ולאחר שהייתי מבין אותו הבנה ברורה הייתי מעתיק. וראיתי כי המחבר הזה ז"ל הניח דבר א' שהיה צריך להקריטו בתחלת ספרו או לבאר אותו במקומו והוא שיפרש ענין המלות והשמות אשר הביא ספרי החכמות התיצונות לצורך דבריו ועל מה הם אמורים בחכמות ההן כי כן מעניני החכמים בכל חבורי החכמות מפני שהם שמות ומלות שאין הכון בני אדם רגילים ואינם מבינים בהם ומשתמשים במקצתם בדרך אחרת ופפילים ומפרשים אותם על ענינים אחרים. ושוא עשה זה מפני שאמר כי חברו לכתוב לעצמו ולחבריו אבל מפני שאמר אתר כן כי גם רצונו היה להועיל בו לשאר בני אדם היה לו להרגיש למה שאמרתי ועל כן כי שאינו בקי במלות ובשמות ההם ואינו רגיל בחכמות ההן צריך לשאול עליהם. ואל יאשיכני המעיין בהעתקה הזאת מפני שבגיתי במקצת המקומות בקצת הפעלים והשמות בנינים שאינם נמצאים בלשון העברית כי דוחק הענין עם קוצר הלשון כאשר אמרתי הביאוני לדיי כך. וגם כן נהגו חכמי ההעתקה אשר היו לפנינו כי נהגו בבנינים ההם מנהג מבני לשון הערבי שהיא קרובה ללשוננו ברוב עניניה ואל יחסיאני מפני שעברתי לשון המקרא ולשון רבותינו במקומות ושהבאתי לשון רבותינו במקום שהייתי מתא לשון המקרא כי אחזתי בלשון הקרוב וכפי שגורמן לי בשעת הדעתקה והמתקן אח"כ במקום שצריך משובח כי המעיין יכול להשתכל יותר מן המעתיק והשומע יותר מן המדבר והחכמים המעינים בו בכל עת יתחזקו לברר מלותיו ולתקן שגויותיו ביד חסדם הטובה וחכמתם הרחבה. וכאשר נשאל מאלהינו להצילנו מכל מכשול ואשמה בכל מעשינו כן נשאל ממנו להצילנו ממכשול דברינו וחטאת פינו וכמו ששאל ממנו משיחו שיתה ה' שמרה לפי נצרה על דל שפתי. וזה החלי לתרגם דברי המחבר ובאלהים ה' אעור אמן:

הקדמת המבאר

הראשונה קראתיה לתם שמים בה יבואר מעלת נפש יהודה ואפרים, ושפלותה וירידתה בסורה ושובה אחרים:

צאינה וראינה בני ציון היקרים המיחלים בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעמד לנפש האיש הישראלי נמלטה יקרה בסוף ספר משליו אשר לגודל יוקרה נתיים בזמן אש כש הפליח ענה הגדיל מטיסה. כהלאופו לת אושר כבוד מלאכה בני חדר. וזאת יקר תפארת גדולה אחרי זלחה ממסגר ספרה. כי לת מיס הסורים יאה למלך. אם תפן זה המלך ונקראה בשם אשח חיל. אשר כבוד סמרה לת שקטה יוס ולי. תשה לתוך קונה לבני וכחיל. והנה המלך החכם לת לבד בנששו דבר לת הדני הזה. כי יהוה ככל המון ישראל אשר הם לבנם עם ה' אליהם. כי כל הנפשות לו הנה כמלך כעם כולם נכונים לאצרי טעם וקוד טעם אז לקול רעם ביום זמם כלם נתנה הנפש המשכלת אשר אין בחוקה מוח ומשכלת. אם אמנם לפני ענף מכרמה תהי מסקלת ובין הכותים תפחה כהבלת. כי אין בנות ציון כבנות צוען ולא כנפשות המצרות העבריות כי מיות הנה בפרס מנוח אליהן המילדס המכונה בפי החכם לאשה זרה והיתה לתן לזרע. למסוך בקרבנה רוח עשים זלוח קשורה להדיחן מיוזקן להיום כסרה סודרה. לכן אחי אל תקראה לה נעמה קרלה לה מרה. בקהלכס אל יחד כבודה הסר המנפסת וכסרה העטרה. כי דברה סרה להדיחכס מאז רס אשר בנותו שמים ספרה. ומהמספת נמלח ה' אשר הנמלכס המנה והמסרס. ולשמה

הקדמת המבאר

ולעומת זה אמר בסוף ספר החכמה חכור את בוראך צימי בחורוּיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והיגשו פנים ופי'.
הואיר החכם לשים בפשו כפשו עד בשמח רוח היים בחפּו. יזכור את הבטירה ואת הנשבעה אשר קבלה נפשו. קודם בואו
הסר אשר יאל דברי המלך הקדוש הראו לו בית שבע. ערס בוא אשר לו הנשבעה אשר נפשו למנוחיו. רק אם כגמול
השכינה לו אשר נגמל עליהם. היום אשר לא הוא בשורה. והיה רק צועה הנה במכירה. לא עם חכול ופחה. כי
לא יעננה הגשם עוד במשענו כי היסך לאכל כמורו וליגון ששמו. כי אולת ידו ולעשר שכן כבודו והסך למשמית הודו.
לא ספקיו עין מרלי בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. בין ידיו אמונה לאשר במשחח שוה ומדומים שלח ידו. כי האשפות
הקירות אשר בוא בניקיון כמים ולכות ברות. חוק ומשפט בחובן ערובות ושמורות. לרקמות חולבנה בשמחום גויל צמר
הפארה משומרות. לחותם בטעם ה' ולבקר בהיכלו. אין מכלים דבר רק כבוד ואמר כולו. גם האלהה השדה אשר
צרכו לו אשר אורות. הצבאונה בהיכל מלך מור ולבונה מקופרות. כי פועל דרנקן על לוח לוח חרות. שם המלאכה
מלה וממנה וגם יגון והאנה. כי איתן מושבן ממעל לכוכבי אל בגובה שמי שמים. הדות ה' היא מעוזן בצור שמי מלך
חיים. ישחקו ליום אחרון על כבודן אשר כעוף החפופ. כי כבוד ה' עליהם כל היום חופף. אמנם לא כן האשפות
המודנה ברתם יר סוכן. אשר נמשכו ברכן המלך הזקן ולא זכרו את האים המסכן. לא מראינה אור בהיר בשחקים
יש עברו מרות חלפו דת וחוקים. סודו עמח קראו למו ארור אשר לא הקים. ברים מלך שלם אלה ארץ ושמים.
ויך מוצב בדבר אלך לקח לו מבני מה את למה לו חיים. פשוה קרשנה ויחמך משפחה וישמחה ולבחר שמת ימלטה.
מקום ללמה לא סדרים שם כלו בעשן כלו אויבי ה' יקיך כרים. צמר חיליל ה ונהי יהיה אללי ואויה. זכור תצור
זאת העדיה. בית מענוגיה וימי עידונה. ועמה אש ופטרית ורות זלעפות לה למה. עוד תשוב הרהר רעומה במרום
הציון בל שדי למונה. והיא שזורה נדודה לכפור מודת מקנה. קנהה היא וטהי לקינה. דברים אלה וכלאה מלאחי
במלאות החכם קול קורא בחיל. נעויה משמוע וטהי כבוד אין חיל. א"כ אפוא אחי על מה לחנוח יושבים. וקול עמח
כלאה בלחנה קרשבים. ומה אחינו יהודים האומללים חושבים. הלא חפשה דרכינו והחפורה. חזקו והחפוקה לעמוד
על נשמת העלובה בעדונה בקרבנו עוורה. ערס בוא יום מאבד תקיה. יום ימסו אסוריה ונפרדה ההרכבה. בלא חמדה
סלך ולא תראה כבובה. וכי האמרו עוד למועד שמור לנו מדרכנו לשובה. ועמה אל ארץ נעים לאכול משפיה ולשבע
מקובה. כי עמחה מצנחכם בגוף הזה אשר בחזקו לקח לו קרנים. ונבונה רוחו הטלה שיאו לפמים. כשיפוח בעה
הוליכו משבי ירושלים. לא כן אחי יש את לבבכם ישר מנו יד ונעלה למרכבה מרכבת הפש בגיוה. אשר כיה אורח
החכם נשיר קטנה ונעוים קריה אשר שנה. נחניה נח מאשר המרכבה זאת החזק הוא אל הרפה. מרלו בעליל
כי נכון הוא למועדי רגל כמון נבונה טוהה וישיבי אשר בילידי הרפה. הנפש הדבריה הזאת משכנה ברוח החיה זהיא
מהלכת בחיות האדם באופנים ידועים משעה האופנים כאשר יהיה האופן. בחוך האופן כי בחום הטבעי היא. שוקנה
הוא שוכן בלחוח השרשי החיות כדם האדם וכאשר יקרב חום זר בקרב אדם ולב עמוק אז יחס לבב החום הטבעי כביטו
לך משון ויחממך אליו להדיחו מעל פניו בחזקת היד. והחום הרז יגבר ויחשךר עליו ועלם בכחו אז אם ע"פ אשבלום
היתה עומה לעת מותו אם היתה יהיה הקרב איתו. הולך ורב עד לכה חנה'. חתך על העולם הטבעי. כי בלחיה הדט
החום הרז עד בלי השאר לו שם ושפארת לו אם רוח קדים חרישית תך על הליחות השרשי הלא ייבש מקורו ויחרב מעינו.
ואחר כי רוח החיה בחופנים האלה א"כ בהפש האופנים מעל הארץ תפאח גם היא לעומתם. ואיך נבנה בחיים ועליו
עגור חסידי. כי מי משלנו אל מלך ישראל לענת דבר בעתו סקודת כל האדם מי עת לענת ומי עת לעקור מתי רגע
באפו ומתי חיים בדרטו. לכן נקט החכם בזהירו וחותו לעשות כוים למלכות שמים בכל עידן ויודיעם. באמרו בכל

עד יקו צדיק לביים ולא יסור רלשך מראשי שמים :

אחר הדברים והאמת האלה הנה נפשנו עומדת בחוך בשמאלה המאוהה והמגערת ובימינה גולת הכותרת. והצה
ההומיה וסודרת אמונה בחיקה ויום ולילה פיה פוערת להוירדה ליקוד תבערת. מאין הרגלים להמלט מהמונה
שאוהה ומתי מהי נעמרת. אם לא תחיים מפלט לה מרות טועה מסער בעשפותה לעלמה מתרת. באופן שומעת מוכחת
חיים מפי קדושי עליון ובהיקם חיה אמונה ומתכרת. וצבית ועדם סתרי נעלרת. ודברי פיהם לאכי יקח תחשוב דר
ובוכרת. לכן כלב רחמן על בני הקרים לכל ידה מהם נדה כן ממנון קדושו הסקיף בוראנו לבלתי יתהי נפש האים
הישאלני נספה בלא משפט ככה ונדעך. מקור חיים הכין לנו גולת עליות. ממכון שבתו היזל מים מדליות. לכבות את
השרפה ולהבעיר את הבערה. אשר היתה יר המוך בנפש מורה. הם מי ענה וחפוי. אשר ליעקב בחר ים ע"י
צמחיו סגולות עם סגולה. הפליח ענה הגדיל חושיה גורח עלינה. אם בזמן הנבואה ע"י יבאלי אחת ודק וגם אחרי
כן ע"י צבוי אחשי שם אשר שם בלזם לחוק את דק. הם השירידי אשר נגע אלהים בלזם. להנדר ספרים ולהודיע
אם נפוי עמוי חובס. בדברי הוכחת ומסכים. ולהויא ממכגר האכורים. ולהיקום משנת אולחם. להזכיר מס

אחרית הלדס. ולא מה ישיומו מבטס. ומה אחרית סכרס ותוהלתם :

והנה הגם שגמולו ספיי מוסר מלאחי שם צדורות האחרונים. צדכים טובים הגויים וכוונים. להעיר לב עובדי
שומק הבכא. ולעורר נפש אשר לעפר גוה פחה. אמנם מכל המדות שגמו בחכמים זכיתי לאחת מהנה
כי חומר אני על הארון ראשון ועל הארון אחרון. ואם אמנם יש גם לאחרונים ים וט. אולם בודאי לאראונים עליהם
יחרון. כיחרון הארון מן האור. וכמ"ש ז"ל פני משנה כו' ופני יהושע כו'. לכן זה ימים צדיקים מנעשמי וחסלה חלוי
ממי לתור מדברי קדמות. אל מי מקדושייה אפנה. לעשות ממנו יחד ממנו פנה. וכבר נראה בעליל יקר תפארת
הסכר הלו כי הוא מלא ברכת ה'. שם בטוחות חכתה ונותן לשכי בניה. להתכנל בתחבולות מלתחה נגד המלך הזקן
אלא ישעו ביי חופתו ושלא יעשו עבד להבלי הזמן שלל יעשו עבה בלוכה צויהמה שאוריו. פוקח עורי לבב. ומלכת

ערומים

הקדמת המבאר

ערוצים מדעת. ומחיר האסורים בכבלי הירי. וזוהי כסופים להצטרות החלואה. ובכל אלה הוא דוקק הארץ על פי האשיות. ועשה חיל בכל זרכי עבודת הבורא. ומזן מאעדי גבר לשלימות נפשו. ואחר שיראל בצבורת הדעות האמיתיות. ועוסק ישראל בהשפלות המדות המעולות. ולאחר נפשו עיפה בצובד השללה הוא נותן לירף כח עשו ותענומות לרזן לרזן קונו בצבוס והוט. סוף דבר הוא מעביר שינת הפחיתות מעיני בני עמו. ומי כמוהו גומל חסדים סופים לעם ישראל. לרפאות מחלת נפש. ופתח דבריו יאיר לבן אנטש ממחשך הסכלות. להורות לפניו רוממות החלת עילת כל העולות ומקדש שמי יתבדר בנטיס. והנה הוא ומקדש וזכה ששם זדקתו בצבול ישראל אמנם עזים סגור לו כי עב שגלבו בדורות האלו לדלות ממחך חזימות לבבו והוא עמי דעתו מהביס זו כלילת יסוי אשר כלל בקולר אמריו מעיני הכמות ורבי האיות. והנה אף שכבר קמו ארשים מחכמי דור ודור. וביאורו דבריו אמנם רוח היא בצבוס כמוהו אמש העיני ה' לבני לעצור בין הצמי ומלחמה שגללו בני אדיריו ועוד לא השיגו חלילת מחחיתו כי עמוק דבריו מאוד ועוד כפלים לתושיה אשר תאלר לבאר והשיור יורא מן הביאור וגם ממה שביארו נראה מדבריהם שעברו על דבריו בהעברה קלה כמות שהיא כי כנחו על רוחב דעתם ואני בעיני הכיטויל לבני אליו כיאר שאת ויאר עז ובחמלת ה' על עיני ועמיל פתח לפני סבור דברי הכמות בהרבה דברים אשר נעלמו מהם. לכן אמרתי אני בלבי במקום שאין ארשים השמים לב לפקוח עין על גזוי חסודותיו ולפתח ולסדר עמוקיו שחשדל להיות איש וכל התגלות המחבר בהקדמתו יספיקו להתמלחמי גם אני כי כך גם רעיוני לבני רגשו בהלך ושוב עד שגברה הסמכת הפעולה על ההרהר :

הקדמה שניתר פתחיה לרום פנים בה יבואר משפט הביאור ומעשהו ולאידה תכלית שמתני בו מגמת פני :

עיקר

הסנה אשר עוררה לבני לחבר זה הביאור אחר ציוריו המכרשים שקדומי (זולת מה שלא יסרו דבריהם בעיני במקומות אין מספר) הוא כי אחר אשר התבוננתי בספר הזה אמרתי הן האדם האלו היה מיוחדו סגולת הסגולה בדורות הראשונים בצדו שגלו ונחוט רוח בינתו עד היומו כאלהים לדעת טוב ורע. אשר יסול בקרב איש ולג עמוק והכרם פני מליתו עמנה בו על היומו מחיך במעוז יראת יולרו בכל חוקק עזו ותענומותו עד מקום שיד יטולת האלטהיות נעמט. ומסגולת ארשים יקדי רוח כללה לחוס על יתרום הוא הכח הדברי לבחלי לבצבו אותו ללל אורך והכרח ולאחר חטבורה האלן ע"י מונה כן בציינת כללה שוכבת חוקם ישמרו פתחי פיהם יולרו דל שפתם לבחלי אמת מקר העיני לבבם ויחלה רק המלות המוכרות המלין נמנח בוטלם לזולתם ובמחוס ישימו מתנ ורכס עדיי נעלום ויחו הפרם בין יספירו בשפה או יריומו עט סופר במעילת שפה את הכל יישו ב"ג נפה ועד בנקי הדעת לעד. ועוד אשידה על זה שי פדים נאמרים חכמים וכוונים. אשר שמו לב לבאר דברי הראשונים לבנות סמוכות ולפעמם מנאונים. הלס אחרי רואט. פוליה דעת ממנו. איך שקלו דבריהם במשקל זהב ומרגליות. ציטור ומסרון אמחיות ומלות. והם הרב הגאלן הגדול מוה"ר מזרזו ז"ל אשר העיר ממורה שמש זדקה בהגנת דברי רש"י וכל המורה קשה אין לך מלה אחת בדברי רש"י ז"ל מבראשית עד לכ"ו אשר לא שמו עיניו הדק היטב בהרבה ומתומה ומשקלה וצדקיה זה נעלמו דרך הגאלן החכם מכל האדם בדורותיו מוה"ר מוסקאטו ז"ל צביאורו לדברי הספר המוכסם הכוזרי ועוד זכרון שמו צפי אודיעך מה שקרה לי עם החכם הזה איך בהתהלכו לתומו היה לי לעזר וסעד ואומן לב בזה הביאור כי הלום אחרי התבונני בדברי ההכיר המחבר נבי ראה שגלתי אשפרי הוא לפרש מלותיו בדרך אחד בכל מקומות מושבותיהם בזה הלשון דבר הדבר מובן מעטט מה נמנח כונת המלה והאחז במקום הזה שא"כ הגנת המחבר נבה במקום אחר ושחמי לו אשפר דברי רש"י ז"ל במלת וגבר הנאמר בחורה והוא לקוח מדברי חז"ל ז"ל כשהוא אומר גרב אלל חרם בו' וכשהוא אומר אלל יפת רבי'. אמנם היה עדיין הדבר דוקק בידי עד שמלחתי הדברים האלו בעצמן עם הראיה הזו בעצמם בהקדמת החכם הזה לביאור הספר הכוזרי וא"כ איך יאומן על המחבר הלז שיעמיק מלין מפיו ללל אורך כמו שגראה לעינן מכפילת מליתו ממש בכל מאעדי דבריו איך דבר שלא היסולם ולפעמים בא גם במרובע ובמחומם שח"י בלל דעת מלין יכירי אין זאת חי אני וכל האומר שלא את הדבר רק לעינן המליתו ולהרחבת לפון אינו אלא כוונה ומספה את הגאונים הר"ל ליחס להם שעות או יורהם בהנבויים יבטל ארשים כן ולחף טועים כיוולא בו ודבר מלבויהם לא יבטל והכל שריר וקיס. ולכן שמתי נמנח פני לבאר ולכרר כל מלה ומלה בכונת הנמחה לפי מקומה ולפי משקלה וזכרה במקום ההוא. גם שמתי לב להשתלמי כפל וארבעה ומשה את הכל שעיטי יפה בעיני ח"ל גומר עלי. והנה מתחלה הוחלט בדעמי להיחט שער היחוד בלל ציאור. וכל למנה סבות אס מפני שגריך האדם להכין לבו במחקה אלהות בדעה ללוהו ויראת כוונה ציור חסודים הגזרה יחברו כבדי שלא הסתכל דעתו בראשון אלהים בלב גם ח"י כמ"ח רש"י ז"ל בספוק ויחזו את האלהים וכו' ודעה כרכורים כרכורו רש"י ז"ל ומכיריו אלהים נפשמ לדבר במחקה אלהות ופרס פחחו פם בדבריהם כלה המשיכו עליהם בתהלה יזיר יראה ולימה גדולה בדברי רוממותו ית' כבדי שביאורו דבריהם אח"כ ממקור לב יראו ומאיים. ועלנו להודות האמת שבע"ה בדורות זה אין אחנו יודע עד מה ציור יראת רוממותו ית' דבר של ממש שיהיה בו די מסח לשבר רגב לבנו ועמות רוחנו מכל וכל והלוהי ימלא אף אללנו בשלימות וכלחנו ביום היום הגדול ביודים ובתפלת נעילה ולכן סוד טוב למעט במחקה דברים כאלה וכבר ידעת ממנפת הגדולה ר"ל באשתי בית שמו על התחללם בחרון בלב גם כמ"ח כי ראו בחרון ה' ואמרו ח"י סהכטלו בו בלב גם אמנם מי שיהירם לראות דוקא בשער ההוא בודאי טוב הוא ללמוד עם ציאור-מלמדו משולל ציאור ולזה יספיק ציאור בעל מנוח הלבבות שהאריר קאת בשער ההוא כן דמיתי בלבי בתהלה לחשוך ידי בשער ההוא ועוד מכמה טעמים שחשד מהה הוא שמעט מן המעט סס צמדימתו המתבוננים במחקה ומכירים מה צמבארים להם בדברים אלה שהם באמת מושכלות דקות אמנם רוב ההמון נמשכים אחר הדמיון והמרגשות ומכיים יודי הדמיון

הקדמת המבוא

הדמיון בשם מושכלות עד שמכחישים ומלעיגים ומשכלות המנגדים לדמיון כח"ש הרמב"ם בשם גודל כמה ששם האובד בהקדמתו לפירוט האשניות וזכרה בנחמה אם לא רציתי להשיב הכחשים ידעתי ושלמים במדינתו שוריים לעבד כמים בשמם ממליצה חזק את מעריכ"א ומקום הישוב נוכח כפות רגליו ואומרים שאיך יתכן להאמין דבר שהוא נגד המושכל הראשון והפכו וככל חוקק עוז ותעצומות לא נוכל לקרוע סגור לבדם להזיזו ממנו שם מושכל בדבר זה ולהסביר להם שאינו רק דמיון כוזב כמו שהוא האמת ובלאה רבות עמו ואינו מהם להם לננות שהם משוללי ידיעה בדברים כאלה כמו שאין ליהם גמות לדורות שקדמו ובהם שלא ידעו משחיה הקאפס והמהפאזאק ו"ד כחמה ואף חילי שיש בהם קצת חומלי חמנם מה שאין בו חיי נפש בשם מותר יקרא. כן בלחמ הידיעות כאלה אינם מותרים האומה הישראלית קצת מעלי הנפש ולא על ההכמות האלה ונאמר כי היא חייב כו' והלאו הידיעות האלה לא יזיקו לזכרם חמנם התלמוד הוא על הלוגס ומכחש חושים ועליו לומר אין אחי יודע עד מה בדברים אלה ואינו מוכרח להאמינם ואם לא יאמין גם לא ילעיג אולם שמעתי דבת רבים וכן שלמים מהרובי אומרים אמור למה יגרעו כח היצת הספר ע"כ אם מצד הראותו כגוף בלא ראש ואם מצד שיחמרו חסרה לנגבם כו' לכן רציתי עמי כמוכרח לבאר גם אורחו חמנם קצתיו בו בערך לזכרו להמנו בני עמנו שהיה נרדק ממש הקדיים לכל מליצה ממליצותיו האעה וגם בלחמ אריותו הדברים בעינים כאלה או בלתי נכררים או אינם מושגלים וכבר אמרו לעולם ישיבה אדם וכו' אשר משמע זה העמדותי כל הביאור בלשון קצר. ובינה אמן קצת למנון אף שהיה אחי עמד בדברים ממשפט הביאור לא רציתי להטריח על הקורא והמניין בינים מעלמי :

הקדמה ג' קראתיה ערך לחם בה יבוארו כל המלות הזרות הברברי הכתבר ובביאורי :

חומר וצורה דע שכל החוקרים הן מבני עמנו הן מהל"ע מסכמים לדעה אחת דהיינו שכל נמצא נשמי הוא מורכב מחומר וצורה ויסוד מוסד אולם שהחומר הוא אחד משוקף לכל הממלאים עד שגם השמים והאדן הם לדעתם חומר אחד נקרא בלשון יון הגוילי והוא לדעתם ראשון למעשה בראשית וזה"ל נהן הבורא יחד' בחומר האוא נורה דהיינו כח דק בלתי מושג חליט והכה הזה היה אורח בציפות מילותו שהוא נמצא בעה נמצא לפי זה שהצורה היא עיקר היות הדבר והבדלו מן מהות זולתו כי הצורה הזאת איננה תחת משותפת לכולם כמו החומר ה"ל רק שהוא יח' הלבנים לכל חלק מן החומר אורה החרה נמצא שצורוהיהם הם שונים ומשונים בין דבר לדבר זולתו לכן הם חלוקים בהיותי לפי דעת שהצורה בשכל חלק מן החומר איננה פחותה הקיום והלחיות בהלך ההוא כי במשך זמן החומר פושט צורה ולגוש צורה האמת והחזר כקצת זמן וממיר גם צורה זו בצורה אחרת והולך בין בשינוים ותמורות אין מספר עד הגיעו לצורה העפר כמאמר החכם הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר. והנה נמצאים דעות בני אדם חלוקים על עיקר הרכבת חומר וצורה חמנם בטלה דעתם בשיעוטם ומה גם שנמצא בדברי קדמונינו כמו הרמב"ם ו"ל שהיה שלם במחשבתו ובמקובל והאריך בזה במלת קדמיות :

הצורה שדברנו בה עד הנה היא הצורה הראשונה ההלה גד' יסודות הפאזינים ובלכלה גם הצורה שבמורכבים חמנם עוד יש צורה מעולה מזה והיא הנפש אשר בבעלי נפש ובשם נפש חלוקות הרבה גבוה מעל גבוה נפש הזומח רחשים ונפש המדבר אחרים ותכליתם והנפש היא עיקר מהות עצמות בעלי הנפש לכן תבונה בשם צורה יש עוד מין צורה שלישיה מקרים והוא החומר של כל נמצא נשמי שהוא בעל חומר אם שבהואר הוא בתולדותו כמו חומר גוף האדם או חומר שאר בעל"ח שלהיות החומר נמשך אחר הצורה שהרי לא יולד אדם בתואר חומר או כוס ואם לפעמים יקרה זה בלחמ אין בולנד צורת אדם ומצו ויהא שם יתיה ויתקיים בתבונת אדם וכן בשאר בע"ח ולכן יבונה החומר בשם צורה. או שהיה תואר מלאכותי כמו תואר המרב הזה או הכסא הזה שקנה התואר הזה ע"מ מלכת אדם והתואר הזה נקרא צורה לפי שהוא עצמותו ומהות המרב במה שהוא חרב ועצמות הכסא במה שהוא כסא ולולא התואר הזה אינו חרב ולא כסא ויכיר זה ודעו : חומר צורה פועל תכלית החוקרים שמו סיבות כל דבר ארבעה כלומר סבות היות כל דבר שנמצאות הם ארבעה דהיינו החומר והצורה הפועל שפעל אותו והתכלית שכיון הפועל חלוי בפעולת זה הדבר : **מוב** **ערב** מועיל החוקרים חלקו שם ארבה ל' חלוקות. החלוקה הראשונה היא ארבת הערב דהיינו שהאדם אורח הארבע הערב לו ומהנה אותו לשעתו כמו ארביה ושחיה ומשגל וצראית הדברים היפים ובשמע הקולות הערבים והשיר וההלל המחוקק ודומיהן והארבה הזאת היא ארבה פחותה ומשותפת עם בעל"ח בלתי מדברים ואין לקיים בה רק חלית שבר הקרבנות בימן הבית ועונג שבתות ויו"ט עם ביה"ז. החלוקה השנית ארבת המועיל והיא מרובה במיעוט מאד והם הדברים בלתי מהים וערבים מאד עצמותם רק שם הם מועילים לאדם להשיג על דין שתוקים וצני אדם מבנים רוב זמנם זמן הארבה הזאת והכרכל בה הוא הכסף כי הוא יענה את הכל והארבה הזאת מפועלת בין הארבה הפחותה הכל וכן ארבת הסוב המשעלה ולא תמצא זולת בימן המדבר לבדו. והחלוקה השלישית היא המשעלה שבתכלס והיא ארבת הסוב במה שהוא סוב אף שאינו ערב לשעתו גם אינו מועיל לו כלום רק שהוא עוב מוסקע בלחם לזהוב את הסוב בלי שום סוה לתועלת עצמו רק בשביל שהוא סוב. והנה לפעמים בהשלגת הסוב העוב פסובות שבו שתגבר כ"כ ארבת הארבה אותו עד שישגי וינתי מין ערבות בהרגשת יצור בהבנתו. לכן היותו עם זה עם לא ימצאו או שגשה חלוקות הארבה כי יחד כחות המושגל אשר במהרה לא יתחן ודבר זה נמצא בתכלית ההשלגה בי' ואמרו דרשתי רשומס שזה כונת הכתוב פעמו ואלו כי טוב ה' שמתל טע"ס הוא ר"ת טו"ב ע"כ מועיל :

דברי ורש טוב לעמו ודובר שלום לכל ורע ישורון חיים אברהם בלאייא טהר"ר אריה ליב הכהן מ"מ ר"ק מאהליב רוסי. יצ"ו :

